

ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ (SUICIDE)

ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਦੁਰਖੀਮ ਦੇ ਵਿਚਾਰ:-

ਦੁਰਖੀਮ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਸਬੰਧੀ ਵਿਵੇਚਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'Le suicide' ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਦੁਰਖੀਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਵਿਚਾਰਕ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਜਲਵਾਯੂ ਜਾਂ ਆਤਮ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਵੇਚਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੱਥ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਲਤਾਂ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣਾ ਵਿਵੇਚਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ:-

ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਰਲ ਅਰਥ ਹੈ ਆਤਮ ਵਿਨਾਸ਼ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਅੰਤ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਦੁਰਖੀਮ ਦੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬੀ, ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਆਦਿ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਿਅਕਤੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਘਟਨਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੁਰਖੀਮ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਘਟਨਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਖੁਦ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਕਿਸੇ **ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜਾਂ ਨਕਾਰਾਤਮਕ** ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਸਿੱਟਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਮੌਤ ਹੀ ਨਿਕਲੇਗਾ।

ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਵਿਆਖਿਆ:-

ਦੁਰਖੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਤੱਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ ਤੇ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

1. ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨ:-

ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਿਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਭਾਵ ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਘੱਟ ਹਨ ਤਾਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੰਤੁਲਣ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

2. ਅਸੰਤੋਖ:-

ਦੁਰਖੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਵੀ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਦੇਸ਼ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਟੀਚਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸੰਤੋਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਫਿਰ ਵੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਧਨ ਟੀਚੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਨਾ ਹੋਣ।

3. ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ:-

ਦੁਰਖੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੋਣ। ਪੰਤੂ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਸੱਚਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਭੌਤਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਕੇ, ਨੈਤਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੰਤੂ ਜਦੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੌਖ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਢਾਲ ਪਾਉਂਦਾ।

ਨਵੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਪਣਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

4. ਨੈਤਿਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਪਤਨ:-

ਦੁਰਖੀਮ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਪਤਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵਿਘਟਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਘਟਨ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਘਟਨ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਨਿਯੰਤਰਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਲਸਰੂਪ ਉਸ ਦਾ ਨੈਤਿਕ ਪੱਧਰ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

5. ਆਦਰਸ਼ਹੀਣਤਾ:-

ਦੁਰਖੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗਰੀਬੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਸਤ ਸਮਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਵਿਕਸਿਤ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ (ਅਮੀਰੀ) ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਵੱਧਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਨੈਤਿਕਤਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਰਮ ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਤਾ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਵੀ ਮੁੱਖ ਟੀਚਾ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਦੁਰਖੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਦਰਸ਼ਹੀਣਤਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੈ।

6. ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼:-

ਦੁਰਖੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਜਦ ਤੱਕ ਨਵੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸੰਤੁਲਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਚਿਤ-ਅਣਉਚਿਤ ਅਤੇ ਸੰਭਵ-ਅਸੰਭਵ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ। ਸੋ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

7. ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਘਟਨ:-

ਦੁਰਖੀਮ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਘਟਨ ਨੂੰ ਵੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੁਦਾਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਚਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਦਰ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਕੈਥੋਲਿਕ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਦਰ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਰਥਿਕ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਾਰ ਚੜ੍ਹਾਅ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ:-

ਦੁਰਖੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

1. ਅਹੰਵਾਦੀ (ਹਉਮੈਵਾਦੀ) ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ (Egoistic suicide):-

ਦੁਰਖੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਤੱਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਸੰਬੰਧ ਅਵਿਵਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਪਰ ਇਕਾਂਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਰਸਥਿਤੀਆਂ ਉਤੇਜਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਰਖੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਹਿਮਵਾਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹਿਕ ਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਅਰਥ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਕਿਸੇ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਸਮੂਹ ਦੇ

ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਤ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਇਹ ਉਲੇਖ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਥੋਲਿਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਦਰ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਜੇ ਧਰਮ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਿਤਨੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਉਤਨੀਆਂ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੈਥੋਲਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕੈਥੋਲਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

2. ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ (Altruistic suicide):-

ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਅੰਦਰ ਦੁਰਖੀਮ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਸਮਾਜ ਲਈ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ ਸੈਨਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਅਨੁਸਾਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਰੁੱਚੀਆਂ ਦੀ ਉਤਨੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਉਪਰ ਪਾਈ ਗਈ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਲਈ ਅਣਗਹਿਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਰਹਿਤ ਸਮਝਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਤੇਜਨਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਰਖੀਮ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਸਧਾਰਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਊਮੇਵਾਦੀ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ। ਦੁਰਖੀਮ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਰਹਿਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਾ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਹਾਊਮੇਵਾਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਮਾਲੂਮ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸੀ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਸੀ। ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀਆਂ ਵੀ ਅੱਗੋਂ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ:-

1) ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ (Obligatory)

2) ਅਖਤਿਆਰੀ ਜਾਂ ਇਛੁਕ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ (Optional)

3) ਤੀਬਰ ਜਾਂ ਉਚਕੋਟੀ ਦੀ ਆਹਮ ਹੱਤਿਆ (Acute)

ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਧਰਮ, ਰਿਵਾਜ, ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਦਰਸ਼ ਨਿਯਮ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ।

ਇੱਛੁਕ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਮਾਜ ਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰੇ ਸਗੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਨੈਤਿਕ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਈ ਐਸਾ ਅਪਰਾਧ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਹਿਣਗੇ, ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਤੀਬਰ ਜਾਂ ਉਚਕੋਟੀ ਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਉਹ ਕਿਸਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਲੀਦਾਨ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਫੌਜੀ ਆਤਮਘਾਤੀ ਦਸਤਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਵੈ-ਹੱਤਿਆ ਕਰਨਾ।

3. ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਜਾਂ ਅਸਧਾਰਨ ਜਾਂ ਬੇਨੋਮੀ ਜਾਂ ਅਸੰਗਤੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ:-

ਦੁਰਖੀਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਮਾਜ-ਵਿਵਸਥਾ ਕਾਰਨ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦਾ ਵਿਘਟਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਆਸਥਾ ਤੋਂ ਦੁਰਖੀਮ ਦਾ ਭਾਵ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਦਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵਿਘਟਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜ ਆਦਰਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਪਰ ਸਮਾਜਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰੁਚੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਹੂਲਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ

ਪੂਰਤੀ ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਵਿਸੰਗਤੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਆਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੈ ਉਹ ਹਨ:-

- 1) ਆਰਥਿਕ ਵਿਸੰਗਤੀ ਤੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ
- 2) ਪਰਿਵਾਰਕ ਵਿਸੰਗਤੀ ਤੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ
- 3 ਯੋਨ ਵਿਸੰਗਤੀ ਤੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ

ਆਰਥਿਕ ਵਿਸੰਗਤੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਰਥਿਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਦੋਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ।

ਪਰਿਵਾਰਕ ਵਿਸੰਗਤੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਿਵਾਰ ਉਪਰ ਜੋ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਨ ਕਲਪਨਾ ਜਿਉਣ ਵਾਲਾ ਪੱਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਨਵੇਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਵੱਲ ਵੱਧਦਾ ਹੈ। ਤਲਾਕ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਯੋਨ ਵਿਸੰਗਤੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸੰਗਤੀ ਇੱਕ ਜੋੜੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਯੋਨ ਸਬੰਧਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮਨ ਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਰਖੀਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਯੋਨ ਸਿਰਫ ਕੁੱਝ ਸ਼ਰੀਰਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕੁੱਝ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੁਰਖੀਮ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਤਿੰਨੋਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਬਗ਼ੈਰ ਵੰਡੇ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

4. ਭਾਗਵਾਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ (**Fatalistic suicide**)

ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਇਹ ਕਿਸਮ ਨਿਯਮ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਸਿਰੇ ਦੀ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਵਿਵਹਾਰ ਉਪਰ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਮਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨਿਯਮ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ

ਕਠੋਰਤਾ ਨਾਲ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਫਰਕ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀਆਂ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਲਾਮ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ, ਬਾਂਝ ਇਸਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਆਦਿ।

ਆਲੋਚਨਾ:

ਦੁਰਖੀਮ ਦੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:-

- 1) ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
- 2) ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਰਖੀਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- 3). ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣ ਅਰਥਾਤ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਦੁਰਖੀਮ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।
- 4) ਇਕੱਲੇਪਨ ਆਦਿ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵਸੋਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਗ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟਾਂ ਅਤੇ ਕੈਥੋਲਿਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਚਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।